

УДК 331.556.4:314.748

КОМПЛЕКСНИЙ АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ НАСЛІДКІВ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

Михайлишин Богдан Ігорович,

Львівський навчально-науковий інститут

ДВНЗ «Університет банківської справи»

e-mail: bohdanmm@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-0905-4924

Анотація. Розглянуто теоретико-методологічні засади фінансових наслідків трудової еміграції з України і методичний підхід до їхніх вимірювання та обчислення. Сформовано систему основних фінансових наслідків і запропоновано їх класифікувати на прямі і непрямі, що дозволяє зрозуміти їхню природу як загалом, так і окремо кожного.

Підкреслено можливість розрахунку у грошовому еквіваленті таких прямих фінансових наслідків трудової міграції, як грошові перекази мігрантів, зменшення навантаження на Фонд державної служби зайнятості, зменшення виробництва валового внутрішнього продукту, а також таких непрямих фінансових наслідків трудової міграції: відкриття власних справ, інвестиції мігрантів у рухоме і нерухоме майно, освітню і медичну галузь.

Розглянуто можливість визначення фінансових наслідків трудової міграції через аналіз кількості введених в експлуатацію житлових будинків, купівлю автомобілів та оцінку обсягу заощаджень домогосподарств трудових мігрантів у формі депозитів у банках та оцінку мультиплікаційного ефекту від цих процесів. Проаналізовано фінансові наслідки трудової міграції, яким притаманна соціальна складова, до них можна віднести збільшення обсягу соціальних виплат після повернення трудових мігрантів на батьківщину.

Розроблено методичні підходи до визначення та оцінювання фінансових наслідків, що є актуальним і важливим з огляду на наявність певних прогалин у наукових дослідженнях за окресленою проблемою. За результатами дослідження зроблено висновок, що запропонований методичний підхід дозволить хоча б приблизно оцінити фінансові наслідки трудової міграції та відобразити їхні обсяги у грошовому еквіваленті.

Ключові слова: фінансові наслідки, трудова міграція, грошові перекази, методичний підхід, баланс фінансових наслідків трудової міграції.

Формул: 0; рис.: 2; табл.: 0; бібл.: 9.

COMPLEX ANALYSIS OF FINANCIAL CONSEQUENCES OF LABOR MIGRATION

Mykhailishyn Bohdan

Lviv Educational-Scientific Institute of SHEI «Banking University»

e-mail: bohdanmm@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-0905-4924

Abstract. The article deals with theoretical and methodological principles of financial consequences of labor emigration from Ukraine and with a methodical approach to their measurement and calculation. The system of main financial consequences has been formed and it is proposed to classify them as direct and indirect, allowing to distinguish their nature separately and as a whole system.

Emphasizes the possibility of calculating such direct financial consequences of labor migration as a money transfer of migrants, a reduction of the burden on the state employment service fund, a reduction in the production of the gross domestic product and the following indirect financial consequences of labor migration in the monetary equivalent: opening of own affairs, investments of migrants in mobile and real estate, educational and medical industry.

The possibility of determining the financial consequences of labor migration through the analysis of the number of residential buildings commissioned, the purchase of cars and the estimation of households' savings of labor migrants in the form of bank deposits and the assessment of the multiplier effect of these processes is also considered. The financial implications of labor migration which have a social component are analyzed. These include the increase in social payments after the return of migrant workers to their homeland.

Widespread is the phenomenon of families' destruction due to the migration of one of the family members and as a consequence the process of «social orphanhood». The costs of social assistance and social programs for the rehabilitation of such orphans are assumed by the state. Labor migration also results in the loss of emigrants' skills as they carry out low-skilled labor abroad. Upon returning to their homeland, the restoration and upgrading of re-emigrants' skills will become another article of the state budget expenditures.

In the view of the existence of certain gaps in scientific researches, methodical approaches to the definition and evaluation of financial consequences are developed. According to the results of the study, it has been concluded

that the developed methodological approach could estimate the financial consequences of labor migration approximately and reflect their amounts in monetary terms.

Keywords: financial implications, labor migration, money transfers, methodical approach, balance of financial consequences of labor migration.

JEL Classification F22

Formulas: 0; fig.: 2; tabl.: 0; bibl.: 9.

КОМПЛЕКСНЫЙ АНАЛИЗ ФИНАНСОВЫХ ПОСЛЕДСТВИЙ ТРУДОВОЙ МИГРАЦИИ

Михайлишин Богдан Игоревич,

Львовский образовательно-научный институт

ГБУЗ «Университет банковского дела»

e-mail: bohdanmm@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-0905-4924

Аннотация. Рассмотрены теоретико-методологические основы финансовых последствий трудовой эмиграции из Украины и методический подход к их измерению и вычислению. Сформирована система основных финансовых последствий и предложено их классифицировать на прямые и косвенные, что позволяет понять их природу как в целом, так и отдельно каждого.

Подчеркнута возможность расчета в денежном эквиваленте таких прямых финансовых последствий трудовой миграции, как денежные переводы мигрантов, уменьшения нагрузки на Фонд государственной службы занятости, уменьшение производства валового внутреннего продукта, а также последующих косвенных финансовых последствий трудовой миграции: открытие собственного дела, инвестиции мигрантов в движимое и недвижимое имущество, образовательную и медицинскую отрасль.

Рассмотрена возможность определения финансовых последствий трудовой миграции посредством анализа количества введенных в эксплуатацию жилых домов, покупки автомобилей и оценки объема сбережений домохозяйств трудовых мигрантов в виде депозитов в банках и оценки мультипликационного эффекта от этих процессов. Проанализированы финансовые последствия трудовой миграции, обладающие социальной составляющей, к ним можно отнести увеличение объема социальных выплат после возвращения трудовых мигрантов на родину.

Разработаны методические подходы к определению и оценке финансовых последствий, что является актуальным и важным, учитывая наличие определенных пробелов в научных исследованиях по очерченной проблеме. По результатам исследования сделан вывод, что предложенный методический подход позволит хотя бы приблизительно оценить финансовые последствия трудовой миграции и отразить их объемы в денежном эквиваленте.

Ключевые слова: финансовые последствия, трудовая миграция, денежные переводы, методический подход, баланс финансовых последствий трудовой миграции.

Формул: 0; рис.: 2; табл.: 0; библи.: 9.

Вступ. Протягом останнього десятиліття для України дедалі актуальнішою стає проблема виїзду її громадян за кордон з метою працевлаштування. Основною метою трудової еміграції українських заробітчан є поліпшення фінансового стану їхніх домогосподарств і добробуту членів сімей. Але разом з тим трудова міграція здійснює свій вплив прямо або опосередковано на різні сфери економіки України і країни перебування трудових мігрантів. Наслідки такого впливу можна розділити на дві групи: прямі, які є безпосереднім наслідком трудової міграції, і непрямі, тобто ті, що спричиняються процесами та обставинами, створеними в результаті трудової міграції. Для відображення та усвідомлення фінансових наслідків такого складного явища, як трудова міграція, доцільно провести повний аналіз фінансових наслідків трудової міграції, який має бути комплексним і включати як прямі, так і непрямі наслідки. До прямих фінансових наслідків трудової міграції доцільно віднести: грошові перекази мігрантів, зменшення надходжень до бюджету, пенсійного фонду і фонду соціального страхування, зменшення виплат

у зв'язку з безробіттям. До непрямих фінансових наслідків можна віднести: скорочення виробництва валового внутрішнього продукту через дефіцит робочої сили на ринку праці; зниження обсягу приватних інвестицій, інвестиції в людський капітал (освіту, здоров'я) та їхній мультиплікаційний ефект; зменшення мотивації до відкриття власної справи, а також зменшення мотивації до праці у членів сімей заробітчан, що негативно впливає на пропозицію робочої сили на ринку праці.

Аналіз досліджень і постановка завдання. Основні аспекти фінансових наслідків трудової міграції відображені у працях Е. Лібанової, О. Малиновської, О. Позняка, С. Пирожкова, І. Прибиткової, У. Садової та багатьох інших. І хоча в їхніх працях відображено теоретичні основи фінансових наслідків міграційних явищ і процесів, але на сьогодні залишаються не до кінця відомими масштаби фінансових наслідків трудової еміграції українців.

Метою роботи є розроблення методичного підходу аналізу фінансових наслідків трудової міграції та визначення їхнього обсягу у грошовому еквіваленті.

Результати дослідження. Для початку спробуємо провести аналіз деяких прямих фінансових наслідків трудової міграції. Основним серед них є грошові перекази трудових мігрантів на батьківщину, які є джерелом збільшення національних доходів, але водночас є однією з причин зростання інфляції. Грошові перекази за економічною природою можна прирівняти до прямих іноземних інвестицій. І хоча обсяг приватних грошових переказів протягом 2015—2017 років знизився до 5—5,5 млрд порівняно із 6,5—8,5 млрд дол. США у 2012—2014 роках, загалом грошові перекази за обсягом перевищують прямі іноземні інвестиції майже удвічі протягом 2015—2017 років, а 2014 року у 15 разів: 6 489 млн дол. США приватних грошових пере-

казів проти 410 млн дол. США прямих іноземних інвестицій. Варто також звернути увагу на обсяг грошових переказів щодо валового внутрішнього продукту, де спостерігається постійне зростання від 4,5 % у 2013 році до 5,75% у 2015 році та до 6,7 % у 2017 році [1].

За результатами досліджень Світового банку, збільшення на 1 % частки грошових переказів у валовому внутрішньому продукті призводить до зменшення частки населення, що живе за межею бідності, у середньому приблизно на 0,4 % [6]. Вказане співвідношення використовуємо в обчисленні кількості українського населення, яке було «врятоване» від бідності за допомогою грошових переказів з-за кордону трудовими емігрантами (рис. 1).

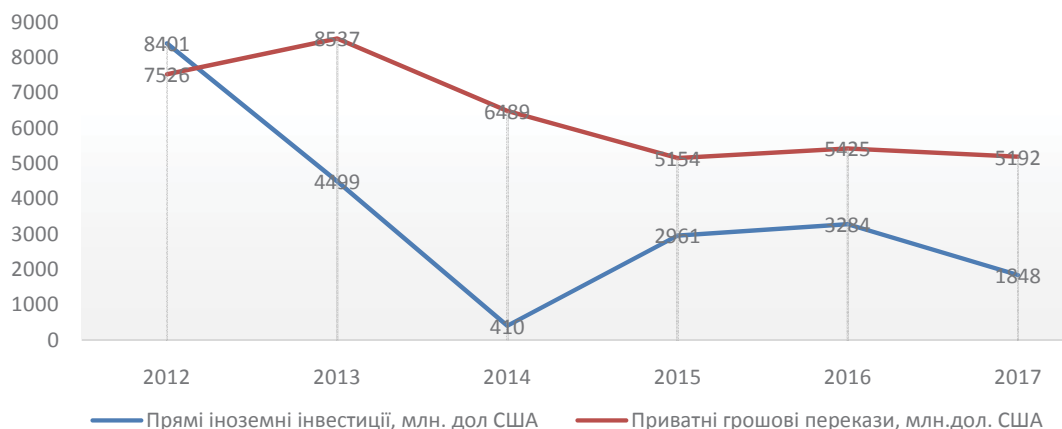

Рис. 1. Співвідношення обсягу прямих іноземних інвестицій до обсягу приватних грошових переказів в Україні

Примітка. Складено за [1].

Досліджуючи прямі фінансові наслідки трудової міграції, доцільно також звернути увагу на зменшення надходжень до бюджету внаслідок скорочення числа потенційних платників податків. Виїжджаючи з країни, трудові мігранти припиняють купувати товари і послуги в Україні, сплачувати податки до бюджету, внески до Пенсійного фонду і Фонду соціального страхування. Відповідно до даних дослідження, проведеного в рамках проекту Міжнародної організації з міграції у 2014—2015 рр., за кордоном для здійснення трудової діяльності перебувають близько 688 тис. громадян України [2]. А якщо врахувати, що сума податкових надходжень у бюджет України 2015 року в розрахунку на одну людину становила 11 825 грн, 2016-го — 14 020 грн, 2017-го — 17 588 грн, а 2018 року — 20 862 грн, то державний бюджет недоотримав протягом цих років: 2015-го — 342 млн дол. США, 2016-го — 357 млн дол. США, 2017-го — 448 млн дол. США і 2018 року — 531 млн дол. США. У свою чергу, сума надходжень до Пенсійного фонду України 2015 року становила 3 957 грн у розрахунку на одну людину, 2016-го — 2 618 грн, 2017 року — 3 740 грн, а 2018 року — 4 781 грн. При цьому Пенсійний фонд України втрачав щороку від 66 млн дол. США у 2016 році до 121 млн дол. США у 2018 році [3].

З другого боку, люди працездатного віку, які покинули батьківщину в пошуках кращого життя, не вимагають від держави соціальних гарантій, тобто потенційні безробітні не чекають на виплати у зв'язку з безробіттям, а їдуть за кордон у пошуках роботи, тим самим зменшують навантаження на фонд Державної служби зайнятості. Згідно зі звітом Міністерства соціальної політики України, 2015 року було виплачено 5 963 млн грн [4] за 490,8 тис. зареєстрованих безробітних осіб і середнього розміру допомоги 1 289 грн на місяць [5]. А 2016 року середній розмір допомоги у зв'язку з безробіттям становив близько 1 678 грн на місяць [8], а 2017-го — 2 044 грн [9]. Тобто за кількості 688 тис. трудових мігрантів, які в Україні були б потенційно безробітними й отримували б допомогу у зв'язку з безробіттям, Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування «заощадив» 10,6 млн грн 2015 року, 13,9 млн грн — 2016-го і 16,9 млн грн — 2017 року.

Зростання виробництва валового внутрішнього продукту також неможливе за умови відсутності такої великої кількості економічно активного населення та відповідно невзяття участі в його виробництві, оскільки 7 % українських трудових мігрантів чоловіки, а вік 35 % з них — до 30 років [2]. Ще одним важливим

моментом у методичному підході має стати обчислення втрат потенційного валового внутрішнього продукту.

Сфера аналізу непрямих фінансових наслідків більш широка, її важче оцінити, але варто спробувати. Одним з основних чого є вплив трудової міграції на ринок праці України та відповідно наслідки, які з цього випливають. Аналіз повинен включати розрахунок заощаджених коштів державного бюджету у зв'язку з ліквідацією надлишку робочої сили і виплат, пов'язаних із безробіттям.

Оскільки найважливішим наслідком є грошові перекази, то варто проаналізувати рух цих коштів в Україні, а саме: скільки відкрито і започатковано власних справ членами сімей трудових мігрантів та самими реемігрантами, скільки вони заробляють і який внесок в економіку України вони здійснюють.

Ще двома суттєвими статтями видатків домогосподарств трудових мігрантів є освіта і здоров'я. Для аналізу треба обчислити, скільки із зароблених коштів було інвестовано в навчання і медичне обслуговування. А також проаналізувати динаміку кількості студентів вищих навчальних закладів та власників дипломів про здобуття вищої освіти відносно динаміки трудової міграції з України.

Доцільно також проаналізувати, як змінювалась кількість власних авто громадян на фоні зростання обсягів трудової еміграції загалом в Україні та в окремих регіонах, де рівень цієї ж міграції є вищим за інші. Для цього доцільно проаналізувати кількість проданих авто офіційними дилерами і проданих авто на інтернет-майданчиках та зіставити їх з обсягами трудової міграції, у результаті отримаємо наявність або відсутність зв'язку між такими показниками.

Також уявлення про вплив трудової міграції на добробут домогосподарств може дати аналіз кількості введених в експлуатацію житлових будинків і рівня забезпеченості власним житлом громадян України, оскільки відповідно до дослідження Міжнародної організації з міграції 17 % переказаних трудовими мігрантами коштів призначені для інвестицій у нерухомість. Відповідно до цього ж дослідження решта грошових переказів розподілились за такими цілями використання: 42 % — заощадження, 25 % — споживчі витрати (на щоденні потреби, у тому числі на їжу, сплату комунальних послуг), 9 % — товари тривалого зберігання, 6 % — інше і тільки 1 % — інвестування (у бізнес, акції, цінні папери тощо) [7]. Оскільки чверть отриманих коштів спрямовується на споживчі витрати, що сприяє зростанню попиту на товари і послуги, і відповідно зростанню місцевої економіки. Тут і починає діяти мультиплікаційний ефект, тобто відбувається збільшення доходів інших домогосподарств, які також збільшують обсяги споживання та інвестицій. Зростання попиту та інвестицій сприяє створенню нових робочих місць і збільшенню виробничих потужностей.

Велику роль в економічному розвитку країни відіграє стабільність банківської системи. Одним з необхідних чинників її забезпечення є збільшення обсягу депозитів населення, а згідно з дослідженнями міжнародної організації з міграції цілком передбаченою для 42 % переказаних коштів, є заощадження. Оцінка обсягу заощаджень домогосподарств трудових мігрантів, у формі депозитів у банках, дасть можливість оцінити їхній вплив на стабільність банківської системи і розвиток кредитно-фінансових інститутів.

Рис. 2. Блок-схема комплексного аналізу фінансових наслідків трудової міграції

Примітка. Складено автором.

Україна інвестувала в кожного трудового емігранта шляхом забезпечення початковою, середньою, а в деяких випадках вищою освітою, а також шляхом надання медичного обслуговування і соціального забезпечення. У свою чергу, ці трудові мігранти працюють на збільшення валового внутрішнього продукту інших держав. Ще одним показником фінансових наслідків трудової міграції буде розрахунок вищезгаданих витрат держави.

Також дуже важливими є фінансові наслідки трудової міграції, яким притаманна соціальна складова, до них можна віднести збільшення обсягу соціальних виплат. Поширеним є явище руйнування сімей у зв'язку з міграцією одного членів сім'ї і як наслідок «соціальне сирітство», витрати на соціальну допомогу та соціальні програми реабілітації таких сиріт бере на себе держава.

Трудова міграція також спричиняє втрату кваліфікації емігрантів, оскільки за кордоном вони виконують низькокваліфіковану працю. Після повернення на батьківщину відновлення або підвищення кваліфі-

кації реемігрантів стане ще однією статтею видатків державного бюджету.

Хоча під час трудової еміграції заробітчани не сплачують податків до держбюджету і Пенсійного фонду, після повернення в Україну претендуватимуть на пенсійне забезпечення, і скоріш за все з великою недостатністю трудового стажу, що знову ляже на плечі платників податків.

Висновки. Комплексний аналіз фінансових наслідків трудової міграції з України повинен містити розрахунок есіх перерахованих нами показників (рис. 2). При цьому цей розрахунок доцільно розділити на позитивні, тобто зі знаком «+», і негативні, зі знаком «-». За такого розподілу ми зможемо скласти так званий «баланс фінансових наслідків трудової міграції», різницю між позитивними і негативними наслідками трудової міграції у грошовому еквіваленті. Це дозволить провести узагальнену оцінку фінансових наслідків трудової міграції та обґрунтувати фінансову складову трудової міграції населення України на державному та індивідуальному рівнях.

Список використаної літератури

1. Сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=19208355>.
2. Міграція як чинник розвитку в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.iom.org.ua/sites/default/files/mom_migraciya_yak_chynnyk_rozvytku_v_ukrayini.pdf.
3. Сайт «Ціна держави» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://cost.ua/budget/revenue>.
4. Звіт про виконання бюджету Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття на 2015 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.pfu.gov.ua/33970-zvit-pro-vykonannya-byudzhetu-pensijnogo-fondu-ukrayiny-za-2015-rik>.
5. Зареєстроване безробіття у 2015 році [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/rp/sz_br/sz_br_u/zb_2015_u.htm.
6. Сайт Світового банку [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://siteresources.worldbank.org/INTLACOFFICEOFCE/Resources/ClosetoHome.pdf>.
7. Сайт Міжнародної організації з міграції [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://iom.org.ua/ua/ukrayinci-za-kordonom-naybilshi-investory-v-ukrayinsku-ekonomiku-pidverdzhuyut-rezultaty>.
8. Зареєстроване безробіття у 2016 році [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/rp/sz_br/sz_br_u/zb_2016_u.htm.
9. Зареєстроване безробіття у 2017 році [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/rp/sz_br/sz_br_u/zb_u2017.htm.

References

1. Sait Natsionalnoho banku Ukrainy [Site of National Bank of Ukraine]. *bank.gov.ua*. Retrieved from <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=19208355> [in Ukrainian].
2. Mihratsiia yak chynnyk rozvytku v Ukraini [Migration as a factor in development in Ukraine]. (n. d.). *iom.org.ua*. Retrieved from http://www.iom.org.ua/sites/default/files/mom_migraciya_yak_chynnyk_rozvytku_v_ukrayini.pdf [in Ukrainian].
3. Sait «Tsina derzhavy» [Site «Price State»]. *cost.ua*. Retrieved from <http://cost.ua/budget/revenue/> [in Ukrainian].
4. Zvit pro vykonannya byudzhetu Fondu zahalnoobov'yazkovoho derzhavnogo sotsialnoho strakhuvannya Ukrainy na vypadok bezrobittya na 2015 rik [Report on the implementation of the budget of the Compulsory State Social Insurance Fund of Ukraine for Unemployment for 2015]. (n. d.). *pfu.gov.ua*. Retrieved from <https://www.pfu.gov.ua/33970-zvit-pro-vykonannya-byudzhetu-pensijnogo-fondu-ukrayiny-za-2015-rik> [in Ukrainian].
5. Zareyestrovane bezrobittya u 2015 rotsi [Registered unemployment in 2015]. (n. d.). *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/rp/sz_br/sz_br_u/zb_2015_u.htm [in Ukrainian].
6. Sait Svitovoho banku [World Bank website]. *siteresources.worldbank.org*. Retrieved from <http://siteresources.worldbank.org/INTLACOFFICEOFCE/Resources/ClosetoHome.pdf> [in Ukrainian].

7. Sait Mizhnarodnoi orhanizatsii z mihratsii [International Organization for Migration website]. (n. d.). *iom.org.ua*. Retrieved from <http://iom.org.ua/ua/ukrayinci-za-kordonom-naybilshi-investory-v-ukrayinsku-ekonomiku-pidtvrdzhuyut-rezultaty> [in Ukrainian].
8. Zareyestrovane bezrobittya u 2016 rotsi [Registered unemployment in 2015]. (n. d.). *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/rp/sz_br/sz_br_u/zb_2016_u.htm [in Ukrainian].
9. Zareyestrovane bezrobittya u 2017 rotsi [Registered unemployment in 2015]. (n. d.). *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/rp/sz_br/sz_br_u/zb_2017_u.htm [in Ukrainian].